

VINCE L. BANTU

A Multitude of All Peoples: Engaging Ancient Christianity's Global Identity. Downers Grove, IL: IVP Academic 2020. 239 s.

GENE L. GREEN, STEPHEN T. PARDUE & K. K. YEO

Majority World Theology: Christian Doctrine in Global Context. Downers Grove, IL: IVP Academic 2020. 715 s.

Kristinuskon painopisteen siirtyminen globaaliin etelään on megatrendi, joka on tapahtunut hitaasti ja monessa mielessä lähes huomaamatta. Ajatus kristinuskosta länsimaisena uskontona on siinä määrin syvään pinttynyt, että kestää varmasti aikansa, ennen kuin suuri yleisö osaa ajatella kristinuskoa esimerkiksi afrikkalaisena tai aasialaisena uskontona.

Akateemisen teologian parissa muutokseen on alettu herätä. Tietoisuuden lisääntyminen ilmenee esimerkiksi siinä, että jokaisella itseään kunnioittavalla isommalla kustantamolla näyttäisi olevan oma julkaisusarjansa missiolle ja kulttuurienväliselle teologialle. Tämä pätee esimerkiksi evankelikaaliseen InterVarsity Pressiin, jonka kaksi vuonna 2020 julkaistua kirjaa johdattelevat kristinuskon muuttuneeseen maantieteeseen kahdesta ajallisesti erilaisesta näkökulmasta.

Vincent L. Bantun *A Multitude of All Peoples: Engaging Ancient Christianity's Global Identity* kuljettaa kristinuskon varhaiseen historiaan tekemällä tietoisien korjausliikkeen perinteiseen kirkkohistoriaan, jossa aloitetaan Jerusalemissa ja päädytään (vain) Pohjois-Eurooppaan. Gene L. Greenin, Stephen T. Parduen ja K.K. Yeon toimittama *Majority World Theology: Christian Doctrine in Global Context* kokoaa puolestaan yksiin kansiin evankelikaalisen teologian aikalaisnäkökulmia eri puolilta maapalloa.

Fullerin teologisessa seminaarissa opettavan Bantun kirja on sivumäärältään kohtuullinen, joskin sisällöltään erittäin tiivis katsaus siihen, miten kristinusko levisi jo alussa kaikkiin ilmansuuntiin. Kirja ei tyydy vain esittelemään historiaa, vaan historiaa luetaan oman aikamme suuren kysymyksen valossa: mitä merkitsee, kun nykyiset globaalit muutokset johtavat pyrkimykseen vapauttaa kristin-

usko latinalaisista kahleistaan ja kolonialistisesta historiastaan? Bantu pyrkii etsimään inspiraatiota ja oikeutusta kontekstuaalisille teologioille siitä faktasta, että kristinusko oli jo alussa moninainen ja löysi kotinsa eri kulttuureista.

Bantu aloittaa kirjansa kriittisellä katsauksella läntiseen kirkkohistoriaan, johon globaalista perspektiivistä tarkastellen kuuluu myös Bysantti – olihan tämä Rooman itäisenä puoliskona lopultakin osa länttä, vaikka me miellämmekin Bysantin idäksi. Ortodoksisen kristinuskon vaiheet kuuluvat kuitenkin läntiseen kirkkohistoriaan, mikäli kokonaiskuvassa pidetään mukana orientaaliset kirkot ja kristinuskon leviäminen myös itään. Ja näin Bantu tekeekin tutkiessaan kristinuskon varhaista matkaa Egyptiin, Nuubiaan, Etiopiaan, Pohjois-Afrikkaan, Syyriaan, Libanoniin, Arabiaan, Armeniaan, Georgiaan, Persiaan, Intiaan, Keski-Aasiaan ja Kiinaan – tässä järjestyksessä ja näillä maantieteellisillä nimikkeillä. Kuten jo listan perusteella saattaa ounnastella, kirjasta muodostuu varsin ensyklopedinen ja sen sivut tulvivat keskivertolukijalle uusia nimiä, paikkoja ja henkilöitä.

Huomion herättää Bantun käyttämä kirjallisuuden määrä. Vaikka hän pohjaa katsauksensa aiempaan tutkimukseen, alaviitteissä juoksee hämmästyttävän suuri määrä vanhaskristillisten lähteiden kriittisiä käännöksiä ja eri aihepiirien tutkimuksia! Erillistä kirjallisuusluetteloa ei valitettavasti ole, joten lukija joutuu selailemaan aiempia sivuja löytääkseen aina ensimmäisen alaviitteen, jossa kukin kirja mainitaan täydellisine bibliografisine tietoineen. Toinen asia, mitä kirjaa lukiessa huomaa kaipaavansa, on karttaliite. Kuvia raunioista kyllä on ja jopa erillinen aikataulukko kirjan tapahtumista, mutta muinaisten paikkojen sijoittaminen nykyiselle maailmankartalle vaatii internetin käyttöä kirjan rinnalla.

Kirjan tulkintakehys on lähtökohdiltaan evankelikaalinen, mikä toisinaan näkyy tekstissä, esimerkiksi kirjoittajan käytettäessä mielestäni varsin epäkriittisesti ilmausta ”raamatullinen puhdasoppisuus” (*biblical orthodoxy*). Toisaalta Bantun ote on yksiselitteisen jälkikolonialistinen ja kristinuskon moninaisia kontekstuaalisia ilmauksia arvottava, eikä hän siksi lukitse puhdasoppisuutta länsimaisiin muuttujiin. Näin hänen kirjansa

osoittaa, että myös evankelikaalinen teologia on omaksunut kriittisen näkökulman länsimaisen teologian imperialistiseen perintöön. Tämän paino-
lastin Bantu jäljittää suurelta osin Bysantin kirkol-
liseen kolonialismiin, joka seurasi keisarihuoneen
kääntymisestä kristinuskoon ja jonka kontekstissa
varhaiskristillinen opinmuodostus tapahtui.

Historian kirjoittamisella vain läntisestä näkö-
kulmasta on ollut seurauksensa (s. 220): ”Länsi-
maisien kulttuurin tendenssi toimia kristillisen
puhdasoppisuuden ilmapuntarina on suuntaus,
joka palautuu kristinuskon roomalaistumiseen.
– – Täytyy yhtä lailla muistaa, että kristillisen uskon
alku ei ollut – eikä sen historian kokonaisuus – val-
koisen ylivallan sisäänsä sulkema.” Kirkkohistorian
uudenlaisen luennan Bantu näkee omalta osaltaan
”teologian valkoisen ylivallan purkamisena” (dis-
mantling white theological supremacy).

Maantieteellisesti avara katsaus kirkkohis-
toriaan tuo esiin paitsi kristinuskon teologisen
moninaisuuden myös uskonoppien kytkeytymisen
poliittisiin ja sosiaalisiin konteksteihin. Esimer-
kiksi dogmihistoriasta tutussa donatolaiskiistassa
oli kyse kaiken muun ohessa siitä, että Numidian
berberikristityt protestoivat donatolaisen liikkeen
kautta latinankielisen kirkon valta-asemaa vastaan;
Roomahan oli ottanut puunilaissodissa haltuunsa
Pohjois-Afrikan alueita kukistamalla Karthagon
valtakunnan. Vaikka kirkkoisä Augustinus oli ratko-
massa opillista kiistaa lopulta latinankielisen kirkon
hyväksi, hän oli itse kahden kulttuurin kasvatti, joka
osasi latinan lisäksi numidiaa ja kohtasi pohjois-
afrikkalaisena jopa rasismia.

Kiinnostavaa lisäarvoa kirjalle antaa, kun
Bantu irtautuu toisinaan historian tapahtumista
kuvatessaan kokemuksiin pohjoisamerikkalaisena
teologina, jonka oma konteksti on urbaani afrikka-
laisamerikkalainen kulttuuri. Tällaisia irtautumisia
on kuitenkin lopulta varsin vähän ja joskus ne ovat
hyvin lyhyitä sivukommentteja, mutta viimeisessä
luvussa Bantu artikuloi useamman sivun mittaisesti
varhaisen kristinuskon missiologisia opetuksia
tämän päivän kirkoille.

Historian opetukset kiteytyvät kahteen havain-
toon. Ensinnäkin siihen, että kristinuskon pitää
löytää kotinsa ympäröivästä kulttuurista. Muuten se
jää vieraaksi, millä voi olla vakavia seurauksia: ilman

vastakaikua kansan syvissä riveissä kristinuskon
pyyhkiytyä herkästi pois historiallisten olosuhteiden
muuttuessa. Tämä oli pohjoisafrikkalaisen kris-
tinuskon kohtalo islamilaisten valloitusten edessä,
sillä berbereiden näkökulmasta kyse oli latinalaisen
eliitin uskonnosta. Toiseksi Bantu korostaa sen
merkitystä, että kirkon johto tulee aina rekrytoida
paikallisista asukkaista.

Bantun johtopäätökset saavat eräänlaisen
ilmentymän saman kustantajan toisessa tuoreessa
kirjassa, joka kokoaa yksiin kansiin teologiaa eri
puolilta maapalloa. Gene L. Greenin, Stephen T.
Parduen ja K. K. Yeon toimittama *Majority World
Theology: Christian Doctrine in Global Context* on
yli seitsemälläsadalla kaksipalstaisella sivullaan
aikamoinen järkäle, jota ei todellakaan voi napata
matkalukemiseksi reppuun, vaikka kirja itsessään
onkin matka maapallon ympäri.

Teos kokoaa yksiin kansiin tuloksia kokoontumi-
sista, joihin kutsuttiin evankelikaalisia teologeja eri
puolilta maailmaa pohtimaan kulloinkin keskiöön
valittua dogmatiikan teemaa. Kirjassa on kaikkiaan
46 teologin ja pastorin kontribuutiot. Artikkelit on
jaoteltu perinteisen dogmatiikan mukaisesti lokuk-
siin, joita on tässä kirjassa kuusi: kolminaisuusoppi,
kristologia, pneumatologia, pelastusoppi, kirkko-
oppi ja eskatologia. Kirjan missiologisesta tyylistä
kertovat lukujen yläotsikot, jotka ovat lainaamisen
arvoisia: ”The Trinity Among the Nations”, ”Jesus
Without Borders”, ”The Spirit over Earth”, ”So Great
a Salvation”, ”The Church from Every Tribe and
Tongue” ja ”All Things New”.

Jo kirjan ensimmäinen lause alleviivaa sitä, että
kristinuskon on kokenut massiivisen käänteiden kohti
globaalia etelää. Tietoisuus tästä muutoksesta onkin
kokoomateoksen olemassaolon perusta. Toimittaji-
en mukaan kirkkohistorioitsijat ja missiologit ovat
huomioineet kristinuskon painopisteen siirtymisen
enemmistömaailmaan. Sen sijaan raamatun-
tutkimuksen (biblical studies) ja teologian (theology)
aloilla toimitaan usein kuten ennenkin. Siksi kir-
jassa pyritään tarjoamaan herätteleviä näkökulmia
nimenomaan kahden viimeksi mainitun osalta: osa
artikkeleista on systemaattisteologista reflektiota,
mutta osa artikkeleista lähtee liikkeelle Raamatun
teksteistä ajatuksella, että myös eksegetiikassa tulee
huomioida konteksti.

Toimittajat artikuloivat kirkkaasti teologisen visionsa, jonka peruslähtökohtana on kaiken teologian kontekstuaalisuus: se, miten Jumalaa koskeva puhe tarvitsee monta kieltä ja että vain yksi näistä on hellenistinen. Koska maailma on keskinäisriippuvainen ja tulkintahorisontteja on monia, ekumeeninen vuorovaikutus johtaa vastavuoroiseen rikastumiseen (s. 111): ”Oppiessamme, mitä Jeesuksen herruus merkitsee toisissa paikoissa, voimme usein käsittää evankeliumin täydellisemmin itsellemme ja nähdä paremmin oman paikallisesti määrittynen kristinuskon versiomme sokeat pisteet.”

Vaikka kirjan otsikossa on Latinalaiseen Amerikkaan, Afrikkaan, Aasiaan ja Oseaniaan viittaava, ehkä aavistuksen ”globaalia etelää” ajanmukaisempi termi ”enemmistömaailma” (majority world), mukana on myös kirjoittajia globaalista pohjoisesta, esimerkiksi Fullerin professori Veli-Matti Kärkkäinen. Tällä ratkaisulla kirja haluaa edistää aidosti globaalia visiota ja alleviivata sitä, mikä kirjan sivuilla myös ääneen sanotaan: kaikki teologia on kontekstuaalista, myös länsimainen teologia, joka on yksi tärkeä osa globaalia verkostoa mutta ei normatiivinen muihin nähden.

Kirjan kirjoittajiin kuuluu teologeja esimerkiksi Brasiliasta, Kolumbiasta, Keniasta, Etelä-Afrikasta, Palestiinasta, Intiasta, Malesiasta ja Kiinasta. Kirjoittajakaartissa on monia Pohjois-Amerikassa toimivia teologeja, joiden tausta on globaalissa etelässä. Tämä on huomionarvoinen detalji, sillä usein enemmistömaailman teologiaa tehdään Pohjois-Amerikassa, jonne monien teologioiden urapolku nykyään johtaa.

Koska kirja pyrkii korostamaan teologisen ajattelun kontekstuaalisuutta, on outoa, että esittelyosiossa mainitaan vain harvojen kohdalla, millaisen kirkkokuntatausta kirjoittajalla on. Puute kertonee jotain evankelikaalisesta teologiasta, jossa tunnustuskuntia olennaisempaa näyttäisi olevan jonkinlainen raamatulliseksi mielletty protestanttisuus. Sitä ei tosin aseteta enää katolisuuksi vastaan, vaan henki on avaran ekumeeninen. Eikä raamatullisuuskaan merkitse, etteikö kulttuurin ja kontekstin arvoa teologian lähteenä tunnustettaisi.

Majority World Theology todistaa omalta osaltaan siitä, että myös evankelikaalinen teologia on käymässä läpi paradigman muutosta: sosiaalielätin visio evankeliumin kokonaisvaltaisuudesta ja

ekumeeninen tietoisuus kaiken teologisen ajattelun kontekstuaalisesta luonteesta huokuu kirjan sivuilta. Tämän kokoomateoksen soisi löytävän tiensä siksi erityisesti herätyskristillisiksi itsensä identifioivien suomalaisten teologioiden käsiin. Yhdessä Vince L. Bantun kirkkohistoriallisen kirjan kanssa artikkelikokoelma sopii toki kaikille muillekin muisuttamaan siitä, että teologian maailma on perin pohjin mullistunut – tai pitäisikö sanoa mullistumassa – johtuen kristinuskon maantieteellisistä ja demografisista muutoksista.

Jyri Komulainen, dos.

Johtava asiantuntija

Kirkon tutkimus ja koulutus -yksikkö

WENDY LOWER

Rotko: Erään perheen teloitus, joka johti Ukrainan juutalaisten joukkotuhon jäljille. Suom. Virpi Vainikainen. Jyväskylä: Atena 2021. 233 s.

Wendy Lower on yhdysvaltalainen historian professori, ihmisoikeus- ja holokaustitutkija. Monet hänen julkaisuistaan käsittelevät nykyisen Ukrainan alueen juutalaisten kohtaloita toisen maailmansodan aikana. Neljännes holokaustissa surmatuista oli kotoisin tältä alueelta. Lowerin tuotannosta on aiemmin suomennettu *Hitlerin raivottaret*, jota saksalais-kanadalainen holokaustitutkija Bettina Birn kritisoi sukupuolentutkimuksen suosiolla ratsastamisesta. Trendikäs tai ei, teos perustui kattavaan arkistotutkimukseen, samoin kuin vuonna 2021 ilmestynyt *The Ravine: A Family, a Photograph, a Holocaust Massacre Revealed*, joka on suomennettu tuoreeltaan nimellä *Rotko: Erään perheen teloitus...* Suomennoksen alaotsikon loppu johtaa hiukan harhaan.

Rotko alkaa valokuvasta, joka myöhemmin osoittautui yhdeksi kaikkiaan viiden valokuvan sarjasta. Kuvan näytti Lowerille kaksi prahalaista toimittajaa Yhdysvaltain holokaustimuseossa Washingtonissa vuonna 2009. He olivat löytäneet sen entisen Tšekkoslovakian turvallisuuspalvelun arkistosta. Teoksen epilögissa Lower toteaa, että kuva, tai mikä tahansa esine, ”on helppo ottaa kollektiivisen